

ende allen anderen onsen Officieren , Justicieren ende Rechteren, desen eenichsints aengaende, hun hier nae te reguleren, ende den voorsz Burgermeesteren ende Regeerders der Stede van Rotterdam, in den name ende van wegen der selver Stede ende den Ingesetenen van dien, 't effect van desen rustelick, vredelick ende volkomentlick te laten volgen ende gebruycken, cesserende alle belet ter contrarie. Gedaen inden Hage, onder onsen grooten Zegele hier aen gehangen, opten drie-en-twintichsten Decembris, in 't Jaer ons Heeren duysent ses hondert ende vier. Op de Plijcke stontd gheschre-

ven, Ter Ordonnantie vanden Staten. Ende was ghetceekent, *A. Duyck*. Noch stontd op de selve Plijcke geschreven, Het inhouden van desen is ter Puye voor het Raedthuys der Stede Rotterdam, nae voergaende Klocken-slagh, gepubliceert ende af ghelesen den een-en-twintichsten Junij, Anno seshien-hondert ende vijf, ter presentie vande Heeren Officier, Burgermeesteren, ende Schepenen der voorschreven Stede. In kennisse van my als Secretaris der selver Stede. Ende was onder-teeckent,

A. vander Chijs.

Placaet vande Staten van Zeelandt.

Ordonnantie van sijne Princelicke Excellentie, op 't stuck vande Policie binnen Zeelandt, 8 Februarij 1583.

Mihelm by der gratie Godts, Prince van Orangien, Grave van Nassau, van Catzenellenbogen, van Vyanden, Dietz, Lingen, Bueren, Lcerdam, &c. Marquis vander Vere ende Vliissingen, Heere ende Baron van Breda, van Dieft, Grimbergen, Arlay, Noseroy, &c. Erf-Burch-Grave van Antwerpen ende van Besançon, Stadthouder ende Gouverneur Generael van Brabant, Hoilandt, Zeelandt, Vricslant ende Utrecht, ende Admirael vander Zee van herwaerts-overe. Allen den genen die dese tegenwoordige ghe-toont sullen worden, Saluyt. Alsoo wy te meermalen t'onsen grooten mishagen ende leetwesen hebben verstaen, ende van goeder handt onderrecht zijn van diversche groote, sware ende periculeuse abuysen ende onregeltheden, dagelijcks soo langhs so meer inden Lande ende Provintie van Zeelandt in te breecken, ende haren voortganck te nemen, daer deur niet alleenlick de heylige ende goede Ordonnantie ende Wetten van Godt in-ghestelt, grootelijcx worden gheschendet ende ghevioleert, alle goede politicque gheboden ende Statuten onder de voet ghetragt, ende by alle Menschen in verachtinge ghebracht, maer oock den toorne Godes over den selven Lande verweckt wort. **S O O I S T**, dat wy om hier inne Ampts-halven, tot eere, ruste, ende vrede deser Provintie te voorsien, met voorgaenden advijse van onse lieve ende seer beminde die Staten 's Lants ende Graeffelickheys van Zeelandt, hebben geordonneert ende gestatueert, ordonneren ende statueren by desen de Poinsten ende Articulen hier naer volgende.

I.

Erst, dat alle de geene die men noemt Weerlijcke oft Geestelijcke Persoonen, van wat qualiteyt ofte conditien sy zijn, hun sullen voortan vermijden, soo in 't secreet als in 't openbaer, eenich exercitie vande Roomsche Religie, Ceremonien ende Superstitien ghepretendeert Catholijcke, binnen den Lande van Zeelandt, te hooren, sien oft doen, oft doen doen, soo noopende den Doop, als alle andere geene uytgesteken, op pene voor de Geestelijcke Mans-persoonen, van ghebannen te worden uyten Lande voorsz, op lijf-straffe. Ende soo verre het eenige zijn alimentatie ghenietende, daer-en-

boven noch op privatie vande voorseyde alimentatie, ende ghehouden te zijn tot restitutie uyt hunne goeden die men sal kunnen achterhalen, van 't geene sy lieden dien aengaende alreede ghenooten sullen mogen hebben. Ende voor de We-reltlicke Persoonen, op arbitrale correctie van *multte pecuniarie* ter discretie vanden Rechter. Verbieden- de oock, dat gheene Vroed-vrouwen noch andere Persoonen die daer toe niet behoerlick en zijn be-roepen, hun en sullen mogen onderwinden te Doo-pen oft ghedooopen, op peyne van vijf-en-twintich guldens voor de eerste reyse, ende voor de tweede dobbel, ende voor de derde reyse, op arbitrale correctie.

II.

Item, soo worden by desen verboden alle onbe-hoorlijcke vergaderingen by nachte ende ontijde, die onder 't decksel van enige Religie oft ander-sints binnen den Steden oft ten platten Lande ge-schieden, te weten, dat niemant wie hy zy, Mans oft Vrouwe-persoonen, hun en sullen vervorderen voortan alsulcke Vergaderinge te houden noch te frequenteren, naer het af-laten vande avont Poort-klocke, ende voor het luyden vande morgen Poort-klocke, die men over al in den Steden gewoonlick is te luyden. Ende ten platten Lande naer het on-dergaen ende voor het opgaen vander Sonne, op peyne van ses Carolus guldenen voor elcken Per-foon te verbeuren, die aldaer bevonden sullen wor-den: Ende den Weert vanden Huysse, Schuyre oft Plaerse daer de selve Vergaderinge gheschiet, sal verbeuren vijf-en-twintich guldenen, ende dit alles voor de eerste reyse, ende voor de tweede reyse, soo wel voor de voorseyde Persoonen als den Huys-weert, dubbel, ende voorts op arbitrale correctie.

III.

Ende want inder heyliger Schrift den Sabbath des Heeren oft Sondach, ende andere Biddagen, by de Christelijcke Kercken in tijde van noode in-gefelt, ons seer hochlicken werden gheboden te onderhouden, ende de selve over te brengen in hey-lige oeffeninge ende exercitie, om den Heere te bidden om sijne genade, loven ende dancken voor sijne weldaden, ende onderwefen ende verweckt te worden deur den mondt zijnder Predicanten ende

ende Dienaren (daer inne wy verstaen, Godt betere, grootelick misbruyckt te worden) Soo ist, dat wy wel scherpelick ghebieden eenen yeghelijken, den voorseyden Sonnendach ende Bid-dagen te onderhouden, vieren, ende hun op de selve te begeven inde Kercke by de Vergaderinge vande Christelijke Gemeente, om aldaer gesticht ende gheleert te worden, sonder eenich hant-werck te doen, te lossen oft te laden, te koopen oft verkoopen in Huysen oft op Straten, noch op de selve dagen eenige Winckelen open te stellen, op de verbeurte soo wie bevonden sal worden sijnen Winckel open gestelt, oft eenige venbaer goeden voort gedaen te hebben, voor d'eerste reyse, van drie Carolus guldens, ende voorts t'elcker reyse dobbel, Behoudens nochtans, dat men uyt sonderlinge respecten consenteert ende toe laet, ten gerieve van de Landtsaten, Arbeyders, Zee-varende Volck, ende anders niemant, op sulcke dagen met besloten Winckelen voor het af laten vande tweede klokke totter Predicatie, soo voor als naer de noene, te mogen verkoopen alderhande etelijke Waren ende andere nootdrusticheyt t'haerder lijve ende neeringe dienende, Ende so wie buyten den selven tijde oft aen andere Persoonen bevonden sal worden verkocht te hebben, sal verbeuren die boete van ses Carolus guldens voor d'eerste reyse, ende voorts t'elcker reysen dobbel.

III.

Dat voorts oock niemant, ten ware reysfende Luyden, die men naer ghelegentheyte van saecken sal mogen verexcuseert houden, hem en vervoordere op eenige Sonnendagen oft Bid-dagen onder ende gheduerende de Predicatie, soo voor als naer den noenen, eenigh Volck te setten, oft hem te laten vinden in eenige Herbergen, aldaer te sitten drincken, spelen, oft andersints yet te hanteren, noch oock te kaetsen, kloffen, rollen, spelen, klappen, tiereen ende gebeeren inde Kaets-banen, Herbergen, ofte op der Straten, oft op, oft ontrent de Kerck-hoven eenige insolentien ende floornisse te bedrijven, op de verbeurte soo wel tot laste vanden Tavernier van elck gelach, dat sy sullen setten, als de voorseyde Persoonen voor hun selfs voor d'eerste reyse van drie Carolus guldens, ende voorts t'elcken dobbel, Ende die moctwillicheyt met dreygementen, woorden oft wercken, den Ministers oft andere der Gereformeerder Kercke hanterende, eenige vreesse ofte onbehoorlickheyt aen gedaen, gestraft te worden arbitralick als Perturbateurs vande gemeene ruste, naer gelegentheyte van saecken.

V.

Verbiedende daerom oock, om alle oorsaecke van Dronckenschap ende andere ongheregeltheyt te weeren, so seer als doenlick zy, dat men voortaan geen Tavernen, Cabareten, oft Logeringen ten platten Lande op onbehoorlijke, ongewoonlijke ende periculose plaetsen besjdens weechs, buyten de openbare Straten ende rechte Heerbanen en sal mogen houden, daer toe elck Officier in sijnen bedrijve goede opsicht sal schuldich zijn te nemen.

VI.

Ende om voorts te voorsien op diversche ongeregeltheden die dagelijcx soo lanck soo meer ghepleecht worden, deur de onbehoorlijke maniere vanden aenvanck ende versamelinghe inden heyligen

Houwelicken Staet, waer deure, ende onder 't decksel van welcke vele ongetrouwt in hoerdom blijven sitten, andere trouwen tegens den danck haerder Ouderen ende Voochden, ende oock andere onbehoorlijke trouwe aen gaen, strijdende tegens het uytgedruckte Woort Godes, Soo ist, dat wy omme hier inne te voorsien, dien aengaende, geordonneert ende ghestatueert hebben, ordonneeren ende statueren by desen, by advise als boven, Dat wie hun voortaan na de publicatie van desen, ten houwelijcke oft in Echten-staet sullen willen begeven, sullen gehouden zijn te compareren voor die van den Kercken-raedt vanden Steden ende Plaetsen haerder residentie, ende aldaer versoecken dat hun gegunt sullen worden drie Sonnendaechsche geboden, te doen inder Kercken op drie Sonnendagen den anderen volgende, welcke geboden gegunt ende gedaen sullen worden, ten eynde eenen yegelick die eenige letfelen ofte hindernissen, 't zy van bloede, swagerschap, ofte voorgaende belofte, waer door 't Houwelijck egeenen voortganck en soude behooren te hebben, wil voor wenden, 't selve mach doen, En sullen daerom die vanden Kercken-Raedt niemanden mogen laten trouwen, sonder alvooren verseeckert te zijn, dat de voorseyde Proclamatie gedaen sullen zijn, soo ter plaetse van der trouwinge, als vande residentien van beyde de contrahenten. Ende soo eenige bevonden werden sonder de voorseyde proclamatie ende geboden te hebben laten doen ter plaetse haerder residentie, 't zy in 't secrete ofte andersints, binnen oft buyten de Provintie van Zeelant getrouwt te zijn, dat de selve sullen verbeuren heur Poorterschap (soo sy Poorters zijn) ende boven dien, de boete van t'sestich ponden parafis voor den Heere, ende thien ghelijcke ponden der Stede ofte Plecke daer sulcks gebeuren sal.

VII.

Behoudelijcken nochtans, dat de selve gheboden niet gegunt noch gedaen en sullen mogen worden, als de geene die 't selve versoeken, beneden hunne Jaren zijn, te weten Jonge gesellen beneden hare vijf-en-twintich Jaren, ende Jonge Dochteren beneden hare twintich Jaren, ten zy dat de selve vertoonen het consent van heur Ouders, of den langstlevende der selver metten Voochden (indien sy eenige hebben) ende indien sy geen Ouders en hebben, van hare Voochden ende naeste vanden bloede hun bestaende.

VIII.

Maer indien eenich Jonckman oft jonge Dochter boven de voorseyde vijf-en-twintich ofte twintich Jaren respective oudt wesende, ende Ouders, Voochden ende naeste Vrienden hebbende, versochten de voorseyde Sondaechsche gheboden sonder te doen blijcken van hare voornoemde Ouders, Voochden oft naeste Vrienden consent, soo sullen de voorseyde vanden Kercken-Raedt voor 't proclameren vande voorsz gheboden, gehouden zijn, de Ouders, Voochden oft Vrienden voorsz vanden Requirant oft Requirante voor hun t'ontbieden, Ende in gevalle d'Ouders, Voochden oft Vrienden voorsz binnen veerthien dagen naer d'insinuatie aen heurlieder Persoonen ghedaen, weygeren oft in gebreecke blijven te kommen, sal de selve weygeringe gehouden worden voor consent, ende sullen de

de voorz vanden Kercken-Raedt voorts mogen procederen tot het doen vande voorz Proclamatien ende geboden. Maer indien de voorseyde Ouders, Voochden oft Vrienden compareren, ende eenige redenen allegeren wacrom sy-lieden in 't voorseyde versochte Houwelijck niet en willen consenteren, ende daer toe by den voorseyden vanden Kercken-Raedt niet gheinduceert en konnen werden, soo en sullen de voorz vanden Kercken-Raedt de voorz Jonge Liedcn niet mogen laten trouwen noch te samen voegen, voor dat by de Collegie vander Magistraet vander Plaetse met kennis van saccken 't selve hun-lieden werde gheordonneert.

IX.

De voorseyde geboden gedaen zijnde, in gevalle daer tegens geen Wettelick weder-seggens is ghevallen, sullen de gheproclameerde Persoonen ghetrouwt mogen worden.

X.

Verbiedende voorts wel expreffelicken, dat den Bruydegom ende de Bruyt die buyten de plaetse haerder Jurisdicte ghetrouwt zijn, oft eenige andere wie dat sy zijn, niet en sullen vermogen t samen te wonen, ende hun by malkanderen in huyshoudinge te vougen ende converseeren, voor anderstont dat sy bewesen sullen hebben, dat sy behoerlick als vooren, ghetrouwt zijn aenden Officier ende Magistraet vander Plaetse, op pene van beyde ghestraft te worden als Hoereerders, ter discretie vanden Rechters.

XI.

Ende alsoo volgende de Goddelicke, natuerlicke, ende beschreven Rechten in den Heyligen Echten staet, als in een ordeninge Godes, tot eerlick onderhoudt ende verbreydinge des Menschelicken gheslachts in gestelt, tusschen den genen die malkanderen in bloede oft in Swagerfchap binnen sekeren grade zijn bestaende, verboden is in houwelicke te contracteren, ende dat wel eenige verscheydenheyt ende duysterheyt in die berekeninge der selver graden, bysondere van maechfchap vande sijde komende wort bevonden, So ist, dat wy die verboden graden hier na hebben doen uytdrucken, ten eynde een yegelick des te beter daer van mach worden onderrecht, ende egeene ignorantie en pretendere.

XII.

Ordonnerende ende verbiedende over sulcx dat voortaan egeene Persoonen van wat qualiteyt, conditie of gesintheit sy zijn, binnen die naervolgende uytgedruckte Graden malkanderen in bloede ofte affiniteyt bestaende, te samen en sullen mogen gevocht worden, noch eenichsins malkanderen trouwen, op pene dat 't selfde niet alleen van onweerde gehouden, maer oock dat sy-lieden in lijf ende goet gestraft sullen worden, sulcx na beschreven Rechten tegen den Incestueusen ende bloetschendingen is gestatueert.

XIII.

Inden eersten, en mogen niet trouwen eenige ascendenten met heure descendenten, te weten, Ouders ende kinders, opwaerts ende nederwaerts gaende *in infinitum*.

XIII.

Insgelijcx geen Broeders met heure Susters, 't zy van vollen oft halven Bedde.

XV.

Ten derden, en mogen niet trouwen die Oomen met heure Nichten, dat is, met heur Broeders of Susters kinderen, oft kints kinderen ende descendenten, Nochte insgelijcx die Moeyen met heure Neven, dat is, met heure Broeders oft Susters Sonen, nochte met kints kinderen ofte descendenten, beyde *in infinitum*. Alsoo Oomen ende Moeyen ten respecte van heur voorseyde Nichten ende Neven, staen in de plaetse van Vader ende Moeder.

XVI.

Ende soo veel als 't aengaet de graden van affiniteyt van Swagerfchap, Alsoo de bant des Houwelicx alfulcken gemeynfchap mede brengt, dat Man en Wif maer een en zijn, Soo ist insgelijcx verboden ende gheinterdiceert, dat de Man met egeene Bloet-verwanten ofte Magen van sijne overleden Huysvrouwe, noch de Vrouwe met egeene Bloet-verwanten oft Magen van haren overleden Man, den selven Man ende Vrouwe binnen den voorz uytgedruckte graden bestaende, malkanderen niet en sullen mogen trouwen, op gelijcke pene van onwaerde ende straffe in lijf ende goet als vooren.

XVII.

Namelick, dat egeen Man trouwen en mach met sijn Schoon-dochter, dat is, met de naergelaten Weduwe sijns Soons, noch met de Weduwe van sijns Soons ofte Dochters Sone, ende soo voorts nederwaerts af met egeene Weduwe, eenige sijner descendenten, Gelijck oock egeene Vrouwen trouwen en mach met haren Schoon-sone, dat is, met een Man van hare overleden Dochter, noch metten Man van haers Soons ofte Dochters Dochter, ende alsoo volgende, met egeenen Man geweest hebbende van eenige hare descendenten.

XVIII.

Insgelijcx egeenen Man mach trouwen met sijn Stief-dochter, dat is, mette Voor-dochter sijnder Huysvrouwen, noch met eenige vande selve sijnder Voor-dochteren descendenten, gelijck oock egeene Vrouwe trouwen en mach met haer Stief-sone, dat is met een Voor-sone van haren overledenen Man, noch met eenigen descendenten van den selven haren Stief-sone.

XIX.

Item, egeenen Man en mach trouwen de naergelaten weduwe van sijnen overleden Broeder, noch geen Vrouwe den Man van hare overleden Suster.

XX.

Hier-en-boven en mogen niet trouwen de Man mette Weduwe sijnder Neve, dat is, met de Weduwe van eenige sijne Broeders of Susters descendenten, Gelijck oock geene Vrouwe trouwen en mach metten nagelaten Man van haer Nichte, dat is, met de Weduwenacer van hare Broeders oft Susters Dochter, noch metten Man van eenige heure Broeders oft Susters kints kinderen ofte descendenten.

XXI.

Ende also in 't aengaen ende contraheren vanden heyiligen Echten staet, besonder dient goet reguard genomen, dat het selfde geschiede in alder eerbaerheyt, Ende dat alle confusien der voorseyder Graden (daer deur groote swaricheden indé successien ende andersints rijfen) verhoedt worden, Soo ist, dat wy ordonneren, dat indien eenige Persoonen versochten heure geboden, omme t samen gevocht

te worden, de welcke nochtans dien vanden Kercken-Raedt ende Classis souden beduncken dat ten respecte vande voorschreven eerbaerheyt, ende om confusie van Graden te schouwen, niet en behooren daer toe ontfangen te worden, Dat als dan die vanden voorschreven Kercken-Raedt hare redenen van swaricheyt aen gheven oft over seynden aende Gecommitteerde Raden van den Staten voornemt, den welcken wy ordonneren ter eerster Vergaderinge vanden Staten daer op met volkomen verstande vande ghesteltenisse der saecke beschrijvinge te doen, om daer op gheresolveert te worden sulcks bevonden sal worden te behooren, willende dat middeler-tijdt de voorschreven versochte Proclamatien gehouden worden in surceantie.

XXII.

Verklarende also by desen nul ende van onweerden, ende niet te mogen bestaen de Houwelijken die in den verboden graden sullen worden ghecontracteert ende ghecelebreert, Ende dat de geene die in den voorschreven Graden van bloede ofte affiniteyt malkanderen bestaende, hier naemaels (niet tegenstaende de voorschreven verboden) souden vermeynen in houwelicke te treden, daer van sonder verdrach ofte dissimulatie ghestraft sullen worden mette penen inde Goddelicke ende Civile Rechten tegens den Incestueusen ende Bloet-schenders, als vooren ghestatueert, sonder dat oock 't Placaet by den Keyser Carolus de Vijfde, ghemaect indē Jare vijftien-hondert ende veertich, noopende 't contracteren van huwelicke van Persoonen beneden hare Jaren zijnde, ende de penen daer inne begrepen, hier mede verantwoord worden.

XXIII.

Ten lesten, alsoo men bevindt dagelijks, dat eenige met elkanderen ondertrouw ghedaen hebbende, daer nae malkanderen niet en willen trouwen, maer oft laten suten, oft oock een ander trouwen, sonder by behoorlicke rechtvordering vande voorgaende ghelofte ontslagen te zijn, in sulcken gevalle sal elck van partyen contrahenten hem vindende gheledeert, mogen beklagen voor de Juge competente sijnder partye, ende den Officier selve *ex officio* sal schuldich zijn daer over te klagen. Ende die bevonden sal worden lichtveerdelick in dese saecke gehandelt te hebben, 't zy ten vervolge van partye geïnteresseerde, oft vanden Officier, boven de penen inde geschreven Rechten begrepen, sal noch ghemulsteert ende gestraft worden tot arbitragie vanden Rechters, naer gelegentheyt van saecken ende qualiteyt vanden Persoonen.

XXIII.

Ende alsoo wy oock bevinden daghelijcks meer ende meer voor te gaen ende in kleynachtige vanden Menschen gekomen te zijn, de sware ende grouwelicke sonden van hoererye ende overspel, daer door ontwijfelick den toorne Godes verweckt wort over de Landen en Luyden daer de selve zijn regnerende, Ende welcken sonde van overspel oock de Heydensche Coningen metter doot ghestraft hebben. Soo bevelen wy allen Officiers ende Magistraten, soo vanden Steden als ten platten Lande van Zeelandt, dat sy binnen een Maent nae de publicatie van desen (elcks in sijnen bedrijve) weeren en stooren, doen weeren ende flooren alle Borddelen, Hoer huysen, ende diegelycke openbaere

oneerlijcke Plaetsen, daer men bevinden sal ravot gehouden, ende alsulcke oneerlickheyt ghepleecht te worden.

XXV.

Procederende tegens den geenen die naer de publicatie van desen, de selve oneerlicke Plaetsen sullen open houden, oft hen eenichsins geneeren met Coppelrye, ende Hoererye te beschicken, tot Schavotteringe, geesselingē ende bannissement uyt den Lande van Zeelandt voorschreven.

XXVI.

Ende voorts tegens de Hoeren ende Hoer-jagers voor d'eerste reyse met vangen van heuren Persoonen, ende die te leggen te Water ende Broode seeken tijdt ter discretie vanden Rechter.

XXVII.

Ende soo verre die eenmael alsoo gestraft zijnde, bevonden worden des meer te plegen, sullen als dan gemulsteert ende gestraft worden, 't zy met bannissement, geesselingē oft andersins, naer discretie vanden Rechteren.

XXVIII.

Verbiedende eenen yghelijcken sijn Huysen te verhueren aenden geenen die sy weten sullen Borddeel daer inne te houden, op de verbeurte van een Jaer huys-huer by den Verhuerder terstont te betalen voor d'eerste reyse, ende voor de tweede, op gelycke pene ende arbitrale correctie, d'welck mede verstaen wort op den genen die in sijn eygen huys Borddeel is houdende.

XXIX.

Voorts, aengaende den Papen oft andere die Concubinen houden, sonder die te willen trouwen, 't zy dat sy daer by kinderen hebben oft geen, Gebieden wy dat sy de selve schuldich sullen zijn terstont binnen een Maent nae de publicatie van desen, te trouwen oft te verlaten, op pene van gestraft te worden als van openbare hoererye. En voor den Papen alimentatie genietende, van daer-en-boven noch van de voorz alimentatie te vervallen, Ende 't gene sy ter causen van dien ghenoten sullen hebben, te moeten restitueren uyt hunne goeden, Bevelende alsulcke Concubinen hun boeschappen te verlaten, ende van hun te scheiden, naer dien de voorz Maent overstreken zijnde, sy haer te huwelicke niet en sullen begeven, op pene van ghelijcke straffe van openbare hoererye als vooren.

XXX.

Voorts soo verre een echte Man bevonden wort in overspel, 't zy met een ongehoude oft gehoude Vrouwe-persoon: oft een ongehoude Man met een gehoude Vrouwe, sal de selve Man als eerloos ende meyneedich metter daet verbeuren sijn Officie ende Staet, indien hy eenich heeft, ende voorts verklaert worden incapabel om eenich Officie oft staet meer te mogen bedienen. Ende indien 't selve overspel gedaen ende bedreven is van een echte Man, met een gehoude Vrouwe, dat daer en boven sylieden beyde ghebannen sullen worden uyt den Lande van Zeelant den tijdt van vijftich Jaren.

XXXI.

Maer indien het overspel is gecommitteert van een echte Man met een ongehoude Vrouwe, sal de voorz Man boven de note van eerloos ende meyneedich, privatie van officie ende inhabiliteyt als vooren, voor d'eerste reyse gecondemneert worden den tijdt

tijdt van veerthien dagen in gevanckenisse te Water ende te Broode, ende boven dien in een pecuniele boete van hondert guldens, ofte anders hooger naer 't vermogen ende ghelegentheyd vanden Persoon, ter discretie vanden Rechteren, ende daer naer meer delinquerende met bannissement van vijftich Jaren, met confiscatie vande helft van sijne goederen, Ende sal d'ongehoude Vrouwe sulcks gedelinquert hebbende, voor d'eerste reyse te Water ende te Broode geleyt worden den tijt van veerthien dagen, ende indien sy andermael bevonden wort sulcks te committeren, sal voor den tijdt van vijftich Jaren gebannen worden uyt den Lande van Zeelant, ende verbeuren d'een helft van haer goeden, als boven.

XXXII.

Ende indien eenich ongehout Man met eenige echte Vrouwe overspel bedrijft ofte boeleert, sal den voorschreven Man boven de note van eerloos, privatie van Officie, inhabiliteyt ende bannissement als vooren den tijdt van veerthien dagen te Water ende te Broode geleyt worden, ende voorts ghecondemneert in een pecuniele boete van hondert guldens, oft andersints hooger naer sijn vermogen ende ghelegentheyd ter discretie vanden Rechteren, Ende soo verre hy andermael sulcx committeert sal vijftich Jaren uyt den voorsyden Lande gebannen worden, met confiscatie vande helft van sijne goeden, ende de gehoude Vrouwe met den ongehouden Man overspel committerende, sal als boven ghebannen worden den tijdt van vijftich Jaren.

XXXIII.

Ende dat al onvermindert alsulcken recht als de geoffenceerde partye 't zy Man oft Vrouwe tegens den Overspeelder competeert, soo tot scheidinge van houwelick, als andersins naer rechte, soo oock by desen verstaen worden in vigeur te blijven alle de straffen ende de penen inde Keyserlicke ende beschreven Rechten gestatueert, tegens alle crimen van ontschaccken, ontvueren ende bloetschenden, ende diergelijcke enorme hoereryen.

XXXIII.

De Koppelaers ende Koppelerissen die een simple hoererye sullen hebben gheprocureert, sullen worden gheschavotteert ende ghegecesselt, ende voorts eeuwelick gebannen, op de verbeurte vanden lijve.

XXXV.

Ende waer 't saccke dattet Vader, Moeder, Broeder, Suster, Oom, Moeye, Momboer oft Curateur ware, die alsoo sijn Dochter, Suster, Nichte of Weese hadde geleverd, oft dat die Koppelrijke streckte tot overspel, sulcke sullen metter doot ghestraft worden.

XXXVI.

Item, alsoo dagelijcks wort bevonden, dat veele ende verscheyden ongoddelicke, schandaleuse, ende ergerlijcke Boecxkens, Liedekens, Refereynen, Nieuwaren, ende dier ghelijcke in Drucke ende Schrifte werden uytghegheven, sulcks dat d'onwettende ende onversochte Menschen, ende de ghemeyne Man deur d'oproerige ende d'ongheruste geesten, lichtelick tot misverstant, scheuringe ende feditie in desen tijde gebrocht souden mogen worden, Soo ist, dat wy met rijpen berade ende advijse

vanden voorschreven Staten 's Landts ende Graefselickheys voorschreven, verboden ende gheinterdicert hebben, verbieden ende interdiceren by desen eenen yegelijcken, van wat state, natic, qualiteyt ende conditie de selve soude mogen wesen, eenige alsulcke ergelijcke, oproerige, ende schandaleuse Boecxkens, Nieuwaren, Liedekens, Refereynen, oft anders, hoedanich de selve souden mogen wesen, in geenderhande Tale ofte Spraccke voortaan binnen den voorsyde Lande te Drucken, oft in geschrifte te laten uytgaen, verkoopen, noch elders gedrukt, hier inne te brengen, op de verbeurte van de selve Boecxkens, Liedekens oft anders, ende daer-en-boven van hondert Carolus guldens voor de eerste reyse, ende de tweede reyse op dobbele boeten, ende daer-en-boven arbitralick ghestraft te worden. Ende ten eynde al 't selfde te beter mach worden achtervolcht ende onderhouden, Ordonneren ende bevelen wy allen Boeck-druckers binnen den Lande van Zeelant, voortaan niet te drucken, nochte in drucke uyt te laten gaen, ten zy al 't selfde eerst den Staten oft hare Gecommitteerde Raden sal sijn verthoont, ende by hunlieden toegelaten ende geadmittiert, Sonder dat oock nae de selve admittie daer aen yet in drucke toe oft afghedaen sal moge werden. Ordonneren mede, dat tot die eynde alle Druckers, onder haerlieder gedruckte Exemplaren gehouden sullen sijn te stellen heurlieder naem, de plaetse heurlieder residentie, ende het Jaer wanneer sulcks is gedrukt, midtsghaders d'Authour ende Translateur van dien. Ende sullen de Druckers mede gehouden sijn binnen drie Weken naer de publicatie van desen, te compareren voor den Staten voornoemt, oft heure Gecommitteerde Raden, ende in handen vanden selfden te doen den behoerlijcken Eedt, van dat sy lieden hen daer naer in alles sullen reguleren, op gelijcke pene als boven, tegens den geen die contrarie van desen bevonden sal worden gedaen te hebben, te bekeeren ende t'appliceren de voorschreven penen, Een derdendeel tot behoef vanden Officier die de executie daer van doen sal, een derden-deel tot behoef vanden Aenbrenger, ende een derden-deel tot profijte vande gemeyne saccke, met verbodt ende interdictie, dat alsulcke Contraventeur niet meer en sal mogen drucken.

XXXVII.

Item, Alsoo men bevindt dat door de openbaer Rethorijcke ende dierghelijcke Spelen ende Batementen in desen tijdt, vele worden geergert ende gheschandaliseert, als schijnende die te kommen uyt weelde, Ende dat oock dickwils daer by ongoddelijcke ende oock onnutte propoosten ende redenen der Gemeynte worden voor ghedragen, streckende tot onstichtinge, lichtveerdigheyt, ende ongheregeltheidt, Soo ist, dat Wy met advijse als vooren, de selve publijcke Spelen ende Batementen by desen wel expresselijck verbieden ende interdiceren alomme binnen dese Provintie, tot dat anders daer inne gheordonneert zy.

XXXVIII.

Ende dit alles onvermindert der Steden Privilegien ende gherechticheden, die wy verstaen te blijven in haer geheel, sulcx sy van outs tot deser tijdt toe die gexerceert hebben.

XXXIX.

Ende want onse ernstige meyninge is, dat alle de voorschreven Poincten onverbrecckelijck ende strictelijck worden onderhouden, ende dat een yegelijk daer van notitie ende kennisse mach hebben, Soo hebben Wy ghecordonneert ende ordonneren by desen, den Gecommitteerde Raden voornoemt, dat sy de selve metten eersten over al inden Lande van Zeelandt, daer men costuymelick is publicatie te doen, laten verkondigen ende publiceren, ende boven dien voor eenen yegelicken in drucke laten uytgaen, Ordonnerende voorts allen ende eenen yeghelijcken dien het selve eenichsints aengaen mach, in sijn regard hen hier naer te reguleren, op de penen ende correctien daer inne begrepen, Ende

insonderheyt allen Officieren dien het selve sal mogen aengaen, dat sy de selve sonder eenige conniventie ofte dissimulatie ter executie stellē oft doen stellen, ende den Overtreders van dien doen corrigeren sulcks als behooren sal, want den Godtsdienst ende welvaren vanden Lande sulcks is vereysschende.

Aldus ghedaen in 't Hoff van Zeelandt tot Middelburch, onder den Zegel ter saccken van den voorsyden Staten hier op gedrukt in Placate den achtsten Februarij des Jaers 1583. *By Sijne Excellentie.* Ter Relatie vande Gecommitteerde Raden vanden Staten voornoemt. Ende t' hunder Ordonnantie. *By my, Ch. Roels.*

DEN ACHTSTEN TYTEL.

Ordre op het Trouwen.

DE goetwillige Leser gelieve alhier voor gerepeteert te houden 't gunt inden Placate van Keyser Karel Art. 17. Colum. 319. midtsgaders inde Ordonnantien van Policie vande Staten van Hollandt inde 13 eerste Articulen Colum. 330 ende volgende: ende van Zeelandt Art. 6 ende volgende, Colum. 351 ende volgende, in het stuck van Trouwen is gestatueert.

Placaten vande Staten Generael.

1. *Fegens het onordentelijck Trouwen der Priesteren in Brabandt, in date den 3 Februarij 1643. ende 29 April 1650.*

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, Allen dengeenen die dese sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. Alsoo Wy in crvaringe komen dat de Roomsche Priesters, die noch ghetolcreert werden inde Plaetsen ofte Landen van Brabandt onder desen Staet gehorende, hun onderstaen ende voor nemen in echte te stellen Persoonen die hun aen heur komen presenteren, sonder dat sy kennisse hebben, ofte dat hun alvorens is ghebleecken vande vryicheyt der Persoonen, noch toestemminge van Ouders oft Voochden, veel min van behoorlijcke Proclamatien ter Plaetse van hunne woon-plaetse voor ghegaen te zijn, gelijk daer van exempel is, dat sulcx noch onlancks in 't Marquisaet van Bergen opten Zoom onordentelijck is gepleecht, het welcke niet alleen en is tegen het goet gebruyck altydt in dese Landen geobserveert, maer oock tot groot schandael vanden Houwelijcken-staet, als aende cene zijde den Ouderen oft Voochden beroovende van het respect ende goede toeversicht, 't welck de selve over haere Kinderen ofte Pupillen, voornemelijck in materie van Huwelijcke is compererende, ende aen d'andere zijde den wech openende ende aenleydinge gevende tot illegitime bywooningen, Bloet-schanden ende derghelijcke darestable vermengingen, waer tegen, alsoo Wy bevinden dat noodighlijck moet werden versien. **S O O I S T**, dat Wy hier op ghehoort hebbende het advijs van

den Raedt van State deser Vereenichde Nederlanden, als oock vanden Raedt van Brabandt, goetgevonden hebben omme alle dergelijcke schandaleuse by-een-komsten ende onbehoorlijcke versamelingen in Houwelijcke voor te komen, Wel expresselijck by desen te verbieden, dat van nu voortaan geene Inwoonders vande Stadt ende Meyerije van 's Hertogen-Bosch, midtsgaders van Breda, Bergen opten Zoom, Grave, Steenbergen, Willemstadt, ende de respectieve Landen daer onder gehorende, het zy jonge ofte oude Luyden, meerder oft minder-jarige, onvrye oft onder Benefitie van Paspoort oft Sauvegarde, het platte Landt frequenterende, hun sullen hebben te vervorderen voor eenige Roomsche Priesteren, of die geene die macht hebben trouwe te solemniseren, alsulcken solemnisatie te laten doen, sonder al voorens by Wettelijcke Attestatie, ofte vande Kercken-Dienaers vande Plaetse hunner residentie te doen blijcken, dat na voorgaende behoorlijcke aenteeckeninge van heure oprechte namen ende toenames, drie Sondaechsche Proclamatien t'harer woon-plaetse, of inde Kercken ofte vanden Raedthuysen naer ordinaris gewoonte sullen voorgegaen zijn, ende dat geene verhinderinge en is, Op pene van andere solemnisatie indirectelijck verkrijgende, dat de selve sal gehouden worden voor onwettelijck, nul ende van onwaerden, ende dat tegen de Priester, oft den geenen die sich sal onderstaen hebben sulcken pretensen trouwe te doen, sonder het voorschreve Wettich blijk, daer over by den

Officier